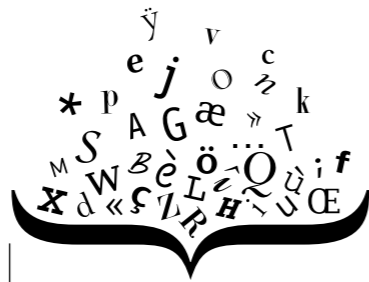

ARTSON

Projet financé parla Loi
482/99 portant sauvegarde
et soutien des langues
minoritaires historiques.

lo gnalèi

Lo Guetset
Leungueusteucco
Le Guichet
Linguistique
Lo Sportello
Linguistico

L'ors è lo petcheu berdzé

Dedeun én viou métcho izoló, protcho dou beuc, y ittivan én viou avoué lo chén nèvou. I vardévon, ésembio, én tropé dè fèye què lo dzoveunno menéve chovèn lardzé ou beuc perquè l'erbadzo di pro i dèyéve être sèyé è amouéló dedeun la grandze pè nourì lè bétche to lo lon dè l'ivér.

Ou métèn dou beuc, po tan louèn dou métcho, y ave eunna petcheuda piase iou qu'i ave én gordzà, eunna goille alimentoye dè eunna rivva qu'i prenève l'éve dou Gran Ru.

Lo petcheu berdzé i ch'aréteve tcheu lè dzor lé, pè contà lè chén bétche, ou ten què llor i ch'abèévon.

Én dzor qu'i éve én tren d'abéa lo chén tropé én gran ors i lle vén a l'éncontre.

« Lo beuc y é a mè è te dèi pomé vini seuya ! », i lle di l'ors én fèzèn sembàn dè volé lle medzé lè bétche.

Lo berdzé i lle répón : « Meudze po lè mén fèye, pappagràn è mè n'en maque sen pè vivre ». Adón l'ors i chè drése su lè patte dè dérè è i lle di : « Dze voui bèn tè bayé eunna possebeletó. Si t'é bon a devenà lo mén éyadzo dze tè medzo po lè tén bétche è te léso-poue tranquilo. No no véyèn démàn seuya a seutta méma oua ». È apré què l'ors y a deu sen i ch'en é aló ou fon dou beuc.

Lo berdzé, tot épouéó, i torne vitto i métcho è i conte sen què y éve capitó a pappagràn. « Tracase-tè po, mon petcheu - i lle di lo viou è sayo ommo - én gran ors y é po peu malén qu'én viou ommo », è i lle spleuque sen qu'i falève fae : « Apré denà te va, comèn la coutumma, lardzé lo tropé ou méntèn lo beuc. Entre ten, te ramase totte lè béguine què te vèi è te coppe totte lè ranme dè verna meoye dè foille què te poui trovà ». Lo berdzé i fé comèn lo chén pappagràn y a deu, i couille totte lè béguine qu'i poui trovà è i pren totte lè ranme pién-e dè foille di verne lo lon dou torón è y amouèle tot protcho dè la goille, iou què lè fèye alévon bée.

Apré què lo solèi i ch'é catsé, apré avé portó lè fèye a l'éteu, i torne ou beuc è i pren lè béguine è lè brantse è i lè-z-ataque ésembio avoué dè fiselle è i lè grophe d'én abro a l'otro tot outor dè la piase, lé iou qu'i savéve què l'ors sareu pasó. Apré so, i chè catsé dérè lè bouésón è y atèn. Can la leunna i ch'é lévoye, l'ors, én tren dè chè pormonà, i pase per lé, i vèi totte seutte béguine è seutte foille è tot seurpré i chè drése su lè patte dè dérè è i comense a dansé è a tsantà :

« Què dè boboroille..., què dè foforoille..., malgré mé sent an, n'é jamé yeuvve tan ! ».

Can la leunna i ch'é torna catchà, lo dzoveunno, qu'i ave bièn icoutó, i queutte lo beuc è i torne én tsé llou.

Lo lendémàn i va a la goille ou métèn dou beuc abèa lè fèye è to sebeu vouèlò qu'i aruve l'ors. L'ors i chè léve su lè patte dè dérè, y éve gran è ot, è i domande ou petcheu berdzé : « Adón, so-teu mè deve lo mén éyadzo ? ».

« Teu, t'ò sent an ! », i lle di lo dzoveunno. Tot énradzé l'ors i comprèn la chén fota, i chè mor eunna patta è i ch'en va louèn ou fon dou beuc. Dè si momàn lé gneun i l'a pomé vu.

Pré dé : Alexis Bétemps et Lidia Philippot, Merveilles dans la vallée - Le Val d'Aoste conté - Collection Le miel des contes, Imprimerie Slatkine, Genève, 2006.

Dè iou qu'i vén lo non Vatican ?

Vatican, dedeun l'antiquité, y éve lo non d'én tsanté dè Romma, qu'i chè lévève su la drète dou Tevere, én fase dou Tsan dè Mars è a la drète dou Gianicolo.

Y éve eunna cara mosan-a è umida, iou qu'i lle sonve dè tsan vaco, bon pè lardzé.

Su lè premée quève Agrippina y a bâti dè djardén, è poué l'émperou Nérón y a fé què bâti én sirque privó, iou qu'i an tcho lè premé martir crétchèn (permé llor l'apote Piére, qu'i a itó éncò souterró lai).

Lo tsanté y é én semété, payèn è crétchèn, tanque ou momèn què Costantén, entre 326 è 333 apré Jézù Cri, y a fé betà a piàn lo sondzón è y a bâti la premée bazelècca dedià a Sen Piére. Y é maque a parti dè l'an 1870 què lo Vatican y é la rézidensa dou Pape. Ou Moyèn Adzo, én effè, y ittive dedeun lo palas dou Latèràn, pè poué pasà a d'otre palas romèn, fénque lo Quirinale, éa sièje dou prézidèn dè la répeblècca italiéna.

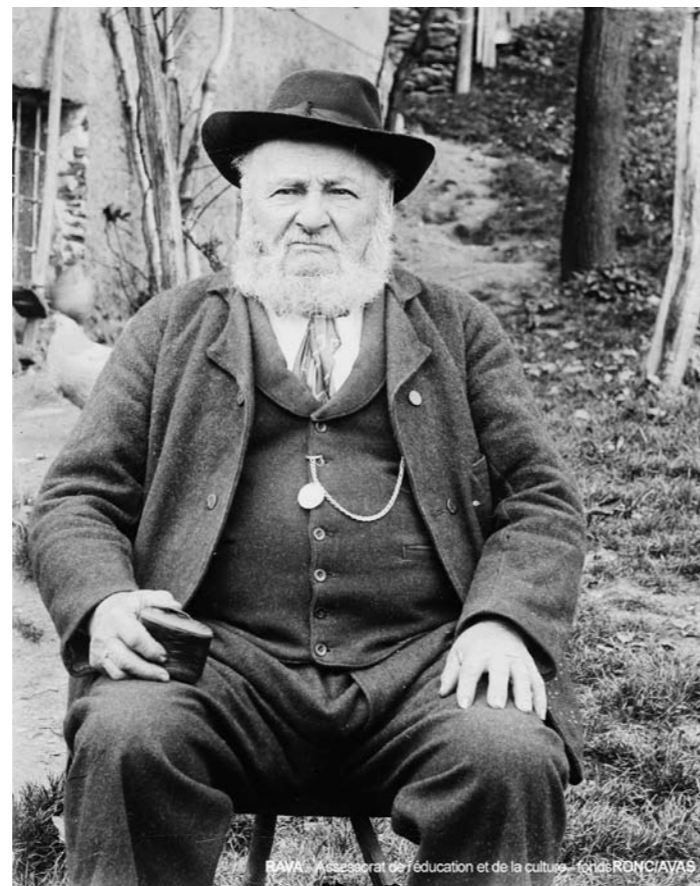
Perquè lè pèi végnon-té biàn ?

Énsembio a la vegnà di pièye, l'apparichón di pèi biàn – ou canisie, comèn i djon lè spésialiste – y é, tcheu i lo savon è i n'a bièn qu'i n'an pouée, én di premé signo què lo cor y é én tren dè vini vioù. La mélanina y é én pimàn produà pè lè sellule dè la pé, color qu'i pase i pèi è a la pé. La canisie sor can lè sellule a la baze di pèi queutton dè produie dè mélanina.

Pè lè-z-albén, la pé è lè pèi prennon seutta color perquè i manque dè mélanina a coza dè eunna metachón jénétecca è lè jouèi i son rodzo perquè on vèi la quiee réfléchà pè lè vaso dou san dè la coròide, eunna di membrane di jouèi, qu'i chè rètrouve sensa color.

La canisie poui être gropoye a dè fatteur jénétecco. I poui parêtre peu vitto pè lè-z-eun peteu què pè lè-z-otre. Lè-z-Améréndièn y an dè chance perquè y an po si problème : pè llor po dè canisie è i perdon ghenca lè pèi !

Pré dé www.cybersciences.com

COLLABORATEUR DE ANTEY-SAINT-ANDRÉ
POUR LES TRADUCTIONS : Andrea Rolando
ILLUSTRATION : © 2009 A. Roveyaz
pour Metrò Studio Associato
Transcription aux soins du Guichet linguistique

« Lo gnalèi » se propose de publier des textes en patois afin de stimuler tous les lecteurs à entrer en contact avec ses collaborateurs : souhaitez-vous contribuer au travail du guichet pour que votre patois reste toujours vivant ? Nous sommes à votre disposition pour suggestions, conseils, documentation !

Assessorat de l'Éducation
et de la Culture

Lo Gnalèi
Guetsè leungueusteucco

59, rue Grand-Eyvia
11100 Aoste

TÉL. 0165 32413 - FAX 0165 44491

g-linguistique@regione.vda.it

USAGERS SKYPE [guetsètbrel](#) - [guetsètbrel1](#)